

Dagactiviteiten voor thuiswonende mensen met dementie 2023-2025

Versterking doorontwikkeling betekenisvolle
dagactiviteiten door ophalen, bundelen, ontwikkelen en
delen van ervaring en kennis

19 april 2023

Colofon

ZonMw stimuleert gezondheidsonderzoek en zorginnovatie
Vooruitgang vraagt om onderzoek en ontwikkeling. ZonMw financiert gezondheidsonderzoek én stimuleert het gebruik van de ontwikkelde kennis – om daarmee de zorg en gezondheid te verbeteren.

ZonMw heeft als hoofdpdrachtgevers het ministerie van VWS en NWO.

Voor meer informatie over het programma Versterking aanbod thuiswonende mensen met dementie kunt u contact opnemen met het secretariaat via e-mail admd@zonmw.nl of telefoon 070 349 5472.

Datum: 19 april 2023

ZonMw
Laan van Nieuw Oost-Indië 334
Postbus 93245
2509 AE Den Haag
Tel. 070 349 51 11
Fax 070 349 53 58
www.zonmw.nl

 info@zonmw.nl

Inhoud

Samenvatting.....	4
1. Opdracht.....	6
1.1 Verzoek van VWS.....	6
1.2 Totstandkoming.....	7
2. Terreinverkenning en afbakening.....	8
2.1 Betekenisvolle dagactiviteiten.....	8
2.2 Taak gemeente.....	8
2.3 Aanbieders van dagactiviteiten.....	8
2.4 Recente ontwikkelingen.....	9
2.5 Afstemming binnen ZonMw.....	10
2.6 Internationale programma's en beleid.....	10
3. Inhoud van het programma.....	12
3.1 Uitgangspunten.....	12
3.2 Missie, doelstellingen, beoogd resultaat.....	13
3.3 Doelgroepen.....	13
3.4 Programmalijnen.....	14
3.5 Communicatie en implementatie.....	16
4. Management en organisatie.....	18
4.1 Programmacommissie.....	18
4.2 Afstemming ZonMw - VWS.....	18
4.3 Afstemming met stakeholders en veldpartijen.....	18
4.4 Subsidieoproepen en beoordeling.....	18
4.5 Staatssteun.....	18
4.6 Monitoring en verslaglegging.....	19
4.7 Evaluatie van het programma.....	19
5. Begroting en planning.....	20
5.1 Begroting.....	20
5.2 Planning.....	20

Bijlagen

Verzoekbrief

Begroting

Samenvatting

Het programma *Dagactiviteiten voor thuiswonende mensen met dementie* draagt bij aan de uitvoering van de Nationale Dementiestrategie.

Het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport heeft ZonMw verzocht een (vervolg)programma op te stellen voor het versterken van het lokale aanbod van betekenisvolle dagactiviteiten voor thuiswonende mensen met dementie. Kennisontwikkeling, kennisdeling en monitoring van de effecten maken deel uit van de opdracht. Het versterken van het aanbod is een taak van gemeenten in samenwerking met aanbieders van dagactiviteiten. Het budget is € 9 miljoen en de looptijd is van 2023 t/m 2025.

Deze programmamtekst is een uitwerking op hoofdlijnen van de opdracht en sluit aan bij de ontwikkelingen op het gebied van passende ondersteuning aan mensen met dementie en hun mantelzorgers. De hoofdlijnen worden nader geconcretiseerd, onder andere in subsidieoproepen, waarbij de expertise van het veld en van stakeholders zoals Alzheimer Nederland, VNG, Dementie Netwerk Nederland, Movisie en van individuele gemeenten wordt betrokken.

Missie, programmadoelstellingen en programmalijnen

De missie van het programma voor 2023 t/m 2025 is: bijdragen aan versterking van het aanbod van betekenisvolle dagactiviteiten voor thuiswonende mensen met dementie.

Het programma heeft drie doelstellingen:

1. Bijdragen aan het versterken van lokaal aanbod van betekenisvolle dagactiviteiten door het financieren van projecten. Projecten dragen bij aan realisatie van aanbod in meer gemeenten, het vergroten van het gebruik van het bestaand aanbod en het verbeteren en innoveren van lokaal aanbod. Daarbij ligt de focus op het inventariseren van de behoeften van mensen met dementie en het aanbod daarop verbeteren.
2. Opzetten van een traject voor kennisontwikkeling, -deling en monitoring. Hiervoor worden projecten d.m.v. actiegericht onderzoek begeleid bij het versterken van het lokale aanbod. Tegelijkertijd worden kennis, ervaringen, lessen, succesfactoren en knelpunten opgehaald, gebundeld en teruggegeven.
3. Brede kennisdeling door het delen van ervaring en kennis breder dan de gefinancierde projecten.

Het programma heeft drie programmalijnen:

Programmalijn 1	Lokale en regionale projecten dagactiviteiten
Programmalijn 2	Kennisontwikkeling, -deling en monitoring
Programmalijn 3	Brede kennisdeling

Programmalijn 1 Lokale en regionale projecten dagactiviteiten

Gemeenten kunnen subsidie aanvragen voor het (door)ontwikkelen, verbeteren, innoveren of implementeren (borgen) van het aanbod van betekenisvolle dagactiviteiten. Er zijn aparte subsidierondes voor gemeenten die nog moeten starten en voor gemeenten die al langer werken aan versterking van het aanbod. Betrokken partijen in de projectgroep zijn in elk geval: ouderenorganisaties, ervaringsdeskundigen op het gebied van dementie (bijvoorbeeld via Alzheimer Nederland) en aanbieder(s) van dagactiviteiten.

Programmalijn 2 Kennisontwikkeling, -deling en monitoring

De programmalijn Kennisontwikkeling en monitoring bestaat uit drie onderdelen:

- Begeleiden van de projecten met actiegericht onderzoek waarbij kennis wordt ontwikkeld en opgehaald.
- Het organiseren van kennisuitwisseling en het delen van ervaringen tussen gehonoreerde projecten.
- Het monitoren van de effecten van de versterkte inzet op betekenisvolle dagactiviteiten voor thuiswonende ouderen met dementie.

Deze onderdelen worden door een of meerdere partijen uitgevoerd, via subsidie of opdrachtverstrekking.

Programmalijn 3 Brede kennisdeling

Deze programmalijn omvat een aantal activiteiten en inspanningen gericht op het breed delen van kennis, ervaringen en handvatten. Denk bijvoorbeeld aan een (geactualiseerde) Inspiratiewijzer voor

geïnteresseerde gemeenten, aanbieders van dagactiviteiten, ouderenorganisaties, betrokkenen bij de zorg en ondersteuning aan mensen met dementie, mantelzorgers en vrijwilligers. De activiteiten worden in afstemming met onder andere Alzheimer Nederland, VNG, Movisie en aanbieders van dagactiviteiten zoals welzijnsorganisaties opgezet. Denk aan bijeenkomsten, Webinars, workshops, conferentie.

Het programma beoogt met deze inspanningen bij te dragen aan een groter aantal gemeenten met een aanbod van betekenisvolle dagactiviteiten voor thuiswonende mensen met dementie, een grotere groep mensen die gebruik maakt van het aanbod en verbetering en innovatie van het aanbod.

1. Opdracht

1.1 Verzoek van VWS

De directie Maatschappelijke Ondersteuning van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) heeft ZonMw verzocht een vervolg op te stellen voor het programma *Versterking van het aanbod dagactiviteiten voor thuiswonende mensen met dementie*.¹ Het vervolgprogramma is onderdeel van één van de thema's van de Nationale Dementiestrategie van VWS.

Nationale Dementiestrategie

Naar verwachting zal het aantal mensen met dementie toenemen van 280.000 in 2018 tot 520.000 in 2040. Hierdoor stijgen de zorgkosten voor dementie en ontwikkelt dementie zich tot de belangrijkste doodsoorzaak in Nederland. Met de Nationale Dementiestrategie 2021 – 2030 zet VWS zich de komende jaren in voor dementie. De missie voor de nationale dementiestrategie is als volgt: Mensen met dementie en hun naasten kunnen als waardevol lid van onze samenleving functioneren en goede ondersteuning, zorg en behandeling ontvangen; er wordt voldoende wetenschappelijk onderzoek gedaan naar mogelijk preventie, behandeling van symptomen en genezing van dementie.²

De missie bestaat inhoudelijk uit drie thema's: 'Dementie de wereld uit', 'Mensen met dementie tellen mee' en 'Steun op maat bij leven met dementie'. Daarnaast is in de strategie aandacht voor vier zogeheten dwarsdoorsnijdende onderwerpen: innovatie, jonge mensen met dementie, internationaal en communicatie.

Het thema 'Mensen met dementie tellen mee' staat centraal in dit programmavoorstel. Het thema gaat onder andere over een passend aanbod voor thuiswonende mensen met dementie. Bij de start van de Nationale Dementiestrategie is als concrete doelstelling voor dit thema geformuleerd: in 2030 heeft 80% van de thuiswonende mensen met dementie toegang tot een ontmoetingscentrum in de nabijheid van de eigen woning waar zij kunnen deelnemen aan activiteiten die aansluiten bij hun wensen en behoeften. Deze doelstelling kan alleen samen met gemeenten en het veld bereikt worden.³

In de voortgangsbrief van de Nationale Dementiestrategie is benoemd dat de behoeften van mensen met dementie divers zijn en dat de doelstelling van het thema 'Mensen met dementie tellen mee' gaat om een passend aanbod voor thuiswonende mensen met dementie. Dat is breder en meer divers dan het hebben van toegang tot een ontmoetingscentrum. De doelstelling is in de kamerbrief inzake de voortgang van de Nationale Dementiestrategie aangescherpt naar: in 2030 heeft 80% van de thuiswonende mensen met dementie toegang tot een passend aanbod dat aansluit op hun wensen en behoeften.⁴

Programma aanbod dagactiviteiten voor mensen met dementie 2021-2022

ZonMw heeft in december 2021 een subsidieoproep geopend voor gemeenten ter versterking van het aanbod dagactiviteiten voor thuiswonende mensen met dementie. De subsidieronde had een omvang van € 1,9 miljoen. 24 gemeenten ontvingen subsidie voor projecten gericht op het maken van een regiobeeld én de uitvoering van een behoefteanalyse, resulterend in een breed gedragen plan van aanpak (traject 1). Indien de gemeente al een regiobeeld en behoefteanalyse had opgesteld gericht op een breed gedragen plan van aanpak konden zij in aanvulling daarop een (communicatie) product ontwikkelen (traject 2).

Onderdeel van het programma was tevens de ontwikkeling van een inspiratiewijzer.⁵ De inspiratiewijzer is een e-magazine dat met 'best practices', aansprekende voorbeelden en tips uit de praktijk om aanbieders van dagactiviteiten handvatten geeft om het aanbod te versterken.

Daarnaast is een opdracht verstrekt aan Movisie. Deze bestaat uit het ondersteunen van projectleiders van de gehonoreerde aanvragen, het in beeld brengen van bevorderende en belemmerende factoren en kennisontwikkeling en -disseminatie.

De begeleiding van de projecten en de kennisuitwisseling is nog gaande en er is gestart met het in kaart brengen van de bevorderende en belemmerende factoren. Al, het reeds beschikbare, materiaal

¹ Verzoekbrief VWS d.d. 14 juli 2022

² Voortgangsbrief Nationale Dementiestrategie 2021 – 2030, VWS

³ VWS, Nationale Dementiestrategie 2021-2030 (2020)

⁴ Voortgangsbrief Nationale Dementiestrategie 2021 – 2030, VWS

⁵ <https://inspiratiewijzerdementie.zonmw.nl/inspiratiewijzer/stappenplan>

wordt gebruikt in de ontwikkeling van dit vervolgprogramma 'Dagactiviteiten voor thuiswonende mensen met dementie'. De eindrapportage is medio april 2023 gepubliceerd.

Naast het ZonMw programma heeft VWS eind 2021 met een decentralisatie-uitkering 34 gemeenten in staat gesteld hun aanbod te versterken. Movisie begeleidde deze gemeenten en voerde onderzoek uit naar de beweging die gemeenten maken: *Vergeet ons niet*. Een tweede rapport van Movisie *Hier is dementie even weg* biedt inzicht in bevorderende en belemmerende factoren voor de ontwikkeling van het beoogde aanbod.^{6,7}

Vervolgprogramma

De opdrachtgever geeft als kern voor het vervolgprogramma aan:

- Het versterken van lokaal aanbod van betekenisvolle dagactiviteiten door het aanbod in meer gemeenten te realiseren, het gebruik van het bestaand aanbod te vergroten en het aanbod te verbeteren en te innoveren.
- Kennisontwikkeling, -deling en monitoring.
- Brede kennisdeling.

De opdrachtgever vraagt specifieke aandacht voor vraagstukken rondom borging van lokaal draagvlak, betrokkenheid en verbreding van de doelgroep en aansluiting bij de verschillende fases waarin (kleine) gemeenten of organisaties zich bevinden. Daarnaast wordt gevraagd hoe middels onderzoek/monitoring jaarlijks inzicht kan worden gegeven in wat de situatie is t.o.v. de in 2030 gewenste situatie zoals beschreven in de nationale dementiestrategie? Het budget voor het vervolgprogramma is, voor 2023, 2024 en 2025, € 3 miljoen per jaar.

Deze programmatekst is een uitwerking op hoofdlijnen van de opdracht en sluit aan bij de ontwikkelingen op het gebied van passende ondersteuning aan mensen met dementie en hun mantelzorgers. De hoofdlijnen worden nader geconcretiseerd, onder andere in subsidieoproepen, waarbij de expertise van het veld en van betrokken stakeholders zoals Alzheimer Nederland, de VNG, Dementie Netwerk Nederland, Movisie en van individuele gemeenten wordt betrokken.

De doelstelling waaraan wordt bijgedragen is: in 2030 heeft 80% van de thuiswonende mensen met dementie toegang tot een passend aanbod dat aansluit op hun wensen en behoeften.⁸

1.2 Totstandkoming

In deze programmatekst zijn de meest recente ontwikkelingen in het veld en de ervaringen uit het eerdere programma *Versterking aanbod dagactiviteiten voor thuiswonende mensen met dementie* meegenomen. Er is gesproken met diverse experts en betrokken stakeholders, waaronder Alzheimer Nederland, VNG, Dementie Netwerk Nederland en Movisie. Onderdeel van ZonMw programma *Versterking aanbod dagactiviteiten voor thuiswonende mensen met dementie uitgevoerd in 2022* was een ondersteunings- en kennisontwikkelingsopdracht van de gehonoreerde projecten aan Movisie. De resultaten van deze opdracht zijn medio april gepubliceerd. De intentie is, om in afstemming en samenwerking met deze experts en stakeholders dit programma verder vorm te geven en uit te voeren.

Het programma wordt gekenmerkt door een lerende aanpak zodat gedurende de looptijd de ontwikkelingen, de ontwikkelde kennis en voortschrijdende inzichten kunnen worden meegenomen in de inrichting en uitvoering van de activiteiten.

⁶ Movisie, *Vergeet ons niet: gemeentelijk ontwikkeltraject voor de versterking aanpak thuiswonende mensen met dementie*, mei 2022.

⁷ Movisie, *Hier is dementie even weg. Bevorderende en belemmerende factoren bij de realisatie van zinvolle daginvulling voor mensen met dementie*, september 2022.

⁸ Voortgangsbrief Nationale Dementiestrategie 2021 – 2030, VWS

2. Terreinverkenning en afbakening

2.1 Betekenisvolle dagactiviteiten

In dit programma is gekozen voor de term 'betekenisvol' om de inhoud van dagactiviteiten te omschrijven. Deze term betekenisvol sluit aan bij de *Kennisagenda langdurige ouderenzorg*.⁹ Betekenisvolle activiteiten zijn activiteiten waar mensen met dementie plezier aan beleven en die aansluiten bij de eigen interesses, gewoonten, identiteit, rollen en routines en die aangepast zijn aan zijn of haar mogelijkheden. Het zijn activiteiten die de persoon met dementie zélf als betekenisvol ervaart. Een aanbod van betekenisvolle dagactiviteiten raakt aan het concept van passende zorg en ondersteuning.¹⁰

Mensen met dementie geven aan dat hun kwaliteit van leven verbetert wanneer zij zich nuttig voelen, plezier beleven aan activiteiten en sociale contacten onderhouden.¹¹ Betekenisvolle dagactiviteiten zijn voor mensen met dementie en hun naasten om meerdere redenen belangrijk: om zoveel mogelijk actief en gezond te blijven; om in contact te blijven met anderen en om te leren omgaan met (de gevolgen van) dementie.¹²

Deelnemen heeft niet alleen een gunstig effect op de persoon zelf, maar ook op diens mantelzorgers. Voor beiden kan dit een vorm van respijt zijn, juist ook om het in de thuissituatie langer vol te kunnen houden.¹³

In de uitvoering van de dementiestrategie is het van belang om eenduidige terminologie te hanteren. Door het ministerie van VWS en Movisie wordt momenteel de term zinvol gebruikt. Over de definitief te hanteren terminologie zal met partijen worden afgestemd.

Waar in dit programma alleen dagactiviteiten staat wordt altijd bedoeld: betekenisvolle dagactiviteiten.

2.2 Taak gemeente

Het regelen en financieren van een aanbod dagactiviteiten is een bij wet bepaalde taak van de gemeente. De Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo 2015) bepaalt dat de gemeente zorgt voor de maatschappelijke ondersteuning en voor de kwaliteit en continuïteit van de voorzieningen. Hiervoor stelt de gemeente een periodiek plan op. Dit plan is er op gericht om mensen zo lang mogelijk in staat te stellen in de eigen leefomgeving te blijven wonen en eigen regie te houden. Zo dient de gemeente mantelzorgers en vrijwilligers in staat te stellen hun taken uit te voeren en algemene voorzieningen te bieden aan mensen die ondersteuning nodig hebben. De gemeente dient ook te voorzien in maatwerk voor de ondersteuning van de zelfredzaamheid en participatie van mensen die daartoe op eigen kracht of met hulp onvoldoende in staat zijn. Het plan noemt tevens de mogelijkheid om met een aanbod aan dagbesteding mensen te helpen zo lang mogelijk in de eigen leefomgeving te blijven wonen.

2.3 Aanbieders van dagactiviteiten

Gemeenten bieden dagactiviteiten voor mensen met dementie vooral aan vanuit ontmoetingscentra en voorzieningen voor dagbesteding.¹⁴ Andere aanbieders van dagactiviteiten zijn onder andere de Odensehuizen¹⁵, Alzheimercafés¹⁶, eetcafés, zorgboerderijen en de kunst- en cultuursector. Gemeenten werken voor het aanbieden van dagactiviteiten vooral samen met zorg- en welzijnsorganisaties; ongeveer de helft van de gemeenten werkt samen met buurt- en/of burgerinitiatieven. Momenteel zijn culturele instellingen, (sport)verenigingen en religieuze organisaties (nog) in mindere mate betrokken.

⁹ [kennisagenda-langdurige-ouderenzorg-sano-editie-juli-2022.pdf \(awolimborg.nl\)](#)

¹⁰ Zorginstituut Nederland omschrijft passende zorg als: een manier van samenwerken die ervoor zorgt dat iedereen ook in de toekomst goede zorg kan krijgen. Dat is zorg die werkt, waar mogelijk dicht bij de patiënt en waarbij patiënt en zorgverlener samen beslissen.

<https://www.zorginstituutnederland.nl/werkagenda/passende-zorg>

¹¹ Donkers, H.W. (2018). Social participation dilemmas in dementia. Nijmegen: Radboud University Nijmegen. Geraadpleegd via repository.ubn.ru.nl (datum raadpleging 20 september 2021).

¹² Ramaker, L & Alderliesten, H (2021). Onderzoek zinvolle dagactiviteiten in gemeenten voor mensen met dementie, Movisie

¹³ Ramaker, L & Alderliesten, H (2021). Onderzoek zinvolle dagactiviteiten in gemeenten voor mensen met dementie, Movisie

¹⁴ Ramaker, L & Alderliesten, H (2021). Onderzoek zinvolle dagactiviteiten in gemeenten voor mensen met dementie, Movisie

¹⁵ <https://odensehuizen.nl/>

¹⁶ [https://www.alzheimer-nederland.nl/?gclid=Cj0KCQjwnP-](https://www.alzheimer-nederland.nl/?gclid=Cj0KCQjwnP-ZBhDiARIsAH3FSReB19OjGs1MGH276Tv2RdsKMrFJYOvYtQU80Yi9REYupXIARz7r2Y8aAuPIEALw_wcB)

[ZBhDiARIsAH3FSReB19OjGs1MGH276Tv2RdsKMrFJYOvYtQU80Yi9REYupXIARz7r2Y8aAuPIEALw_wcB](https://www.alzheimer-nederland.nl/?gclid=Cj0KCQjwnP-ZBhDiARIsAH3FSReB19OjGs1MGH276Tv2RdsKMrFJYOvYtQU80Yi9REYupXIARz7r2Y8aAuPIEALw_wcB)

2.4 Recente ontwikkelingen

De eindrapportage van Movisie van het project *Vergeet ons niet* over de versterking van het aanbod van dagactiviteiten voor thuiswonende mensen met dementie geeft de volgende aanbevelingen.¹⁷

- Betrek mensen met dementie en hun naasten.
- Het is belangrijk zicht te hebben op de behoefte, maar ook op (kwaliteit van het) aanbod, gebruik en ervaringen.
- Zoek oplossingen voor een zinvolle daginvulling in de wijk en in de buurt.
- Geef de dementievriendelijke samenleving vorm en inhoud.
- Zorg dat je zoveel mogelijk algemene voorzieningen biedt waar mensen gemakkelijk terecht kunnen.
- Heb aandacht voor bijzondere doelgroepen en diversiteit in aanbod.
- Sluit met zinvolle daginvulling en ondersteuningsaanbod aan bij het gewone leven.
- Heb aandacht voor duurzame borging.

Vanuit het programma Aanbod dagactiviteiten voor mensen met dementie 2021-2022 heeft Movisie een rapport gepubliceerd met inzichten die zijn opgedaan tijdens het begeleidingstraject van de ZonMw-projecten. Het rapport 'Een fijne dag voor thuiswonende mensen met dementie' heeft een aantal inzichten gegeven die aansluiten op de aanbevelingen van het rapport *Vergeet ons niet*. Een aantal daarvan zijn hieronder genoemd.¹⁸

- Blijf niet eindeloos onderzoeken en schrijven, maar ga daadwerkelijk in gesprek met samenwerkingspartners, de doelgroep en mensen in buurten.
- Breng tijdens de planvorming en uitvoering betrokken partijen samen en laat hen met elkaar uitwisselen en samen leren en elkaar inspireren in plaats van in aparte groepen of individueel. Daarbij gaat het om formele en informele partners.
- Communiceer met mensen met dementie en hun naasten en samenwerkingspartners en/of de samenleving in alle fasen van het proces van inventarisatie, duiding, planvorming, beleid en uitvoering.
- Er is vaak niet of nauwelijks behoefte aan nieuwe activiteiten. Er blijken vaak lokaal of regionaal veel meer activiteiten te zijn dan gedacht, maar organisaties hebben onvoldoende zicht op het aanbod van de verschillende partners en ketenpartners weten elkaar onvoldoende te vinden. Ook zijn niet alle activiteiten even dementievriendelijk. De laatstgenoemde vraagt om een investering in deskundigheidsbevordering.
- Creëer regelruimte, zodat er ruimte ontstaat voor betrokken partijen om te innoveren. Hierdoor kunnen de partijen buiten gebaande paden denken en handelen en bureaucratie voorkomen.
- Heb aandacht voor mensen met dementie met een migratieachtergrond.
- Heb aandacht voor het persoonlijke zorgsysteem om de persoon met dementie heen en het verdriet en de frustratie van mantelzorgers.
- Denk na over de naamgeving van activiteiten.
- Verandering kost tijd. Blijf investeren in relaties met mensen met dementie en hun naasten zodat zij tijd krijgen om aan nieuwe activiteiten te wennen.
- Heb oog voor energie die weglekt door traagheid en onbetrouwbaarheid in besluitvorming.

Tevens zijn vijf handvatten voor gemeenten geformuleerd om behoefte en aanbod van betekenisvolle dagactiviteiten voor mensen met dementie te versterken.

- Inventariseer
- Agendeer en motiveer
- Regisseer
- Leer en waardeer
- Communiceer en inspireer

¹⁷ Eindrapportage Movisie, project 'Vergeet ons niet: gemeentelijk ontwikkeltraject voor de versterking aanpak thuiswonende mensen met dementie' (2022)

¹⁸ Eindrapportage Movisie, project 'Een fijne dag voor thuiswonende mensen met dementie' (2023).

Alzheimer Nederland signaleert dat er rond dagactiviteiten nog veel wensen leven bij mensen met dementie en hun mantelzorgers. Met als belangrijkste:

- Meer variatie in het aanbod, meer keuzemogelijkheden; denk aan andere activiteiten in de beginfase dan in een gevorderde fase van dementie, individuele of groepsactiviteiten, activiteiten gericht op de natuur, binnen of buiten, activiteiten gericht op cultuur, gezelligheid, welzijn, sport/bewegen. Uitgaan van 'wat nog kan'.
- Ook beschikbaarheid buiten 'kantoor tijden'.
- Behoeftte aan meer individuele trajecten in dagactiviteiten (dagactiviteiten zijn in de regel collectief).
- Behoeftte aan passend vervoer van/naar de activiteiten.
- Naast specifieke ontmoetingsplekken voor mensen met dementie is er ook behoefte aan breed toegankelijke ontmoetingsplekken zoals buurthuizen die óók mensen met dementie welkom heten.

Het programma past in breed beleid als de Nationale Dementiestrategie 2021-2030, Samen dementievriendelijk van Alzheimer Nederland, Wonen, Ondersteuning en Zorg voor Ouderen, Integraal zorgakkoord en Juiste Zorg Op de Juiste Plek.^{19,20,21,22,23} Ook raakt het aan de doelstellingen van Gezond & Actief Leven Akkoord (GALA). Bovendien heeft het programma raakvlakken met een van de missies die VWS heeft opgesteld voor het maatschappelijk thema Gezondheid en Zorg binnen het Missiegedreven Topsectoren- en Innovatiebeleid: in 2030 is de kwaliteit van leven van mensen met dementie met 25% toegenomen.²⁴

2.5 Afstemming binnen ZonMw

Het programma werkt binnen ZonMw samen of stemt af bij elkaar rakende thema's of onderwerpen of subsidieaanvragen. Het gaat in het bijzonder om:

- Onderzoeksprogramma Dementie 2021-2030,
- Werkplaatsen Sociaal domein,
- Social Trials,
- Versterking aanpak Eenzaamheid,
- Kunst en cultuur in de Langdurige Zorg en ondersteuning,
- Langdurige Zorg en Ondersteuning,
- De Juiste Zorg Op de Juiste Plek,
- Leven met dementie (NWO),
- Palliantie,
- Reablement.

Naast inhoudelijke afstemming met de hierboven beschreven programma's, zal ook worden afgestemd met programma's in ontwikkeling.

Met de ZonMw programma's Onderzoeksprogramma Dementie 2021-2030 en Social Trials wordt regelmatige afstemming georganiseerd om ervaringen uit te wisselen en interne en externe ontwikkelingen te bespreken. Zo wordt gezamenlijk afgestemd over de uitvoering van verschillende onderdelen van de Nationale Dementiestrategie middels het operationeel overleg dat is geïnitieerd door VWS.²⁵

2.6 Internationale programma's en beleid

Waar mogelijk stemt ZonMw ook in internationaal verband af of zoekt zij de samenwerking. Het gaat dan in het bijzonder om de internationale programma's Joint Programming Initiative Neurodegenerative Diseases (JPND), Active and Assisted Living (AAL) en More Years Better Lives (MYBL) en om ontwikkelingen binnen Alzheimer Europe, the European Working Group for People with Dementia, Alzheimer Disease International. Wat betreft de implementatie van ontmoetingscentra in

¹⁹ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/publicaties/2020/11/30/nationale-dementiestrategie-2021-2030>

²⁰ <https://www.samendementievriendelijk.nl/gemeenten>

²¹ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2022/07/04/wozo-programma-wonen-ondersteuning-en-zorg-voor-ouderen>

²² <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2022/09/16/integraal-zorgakkoord-samen-werken-aan-gezonde-zorg>

²³ <https://www.dejuistezorgopdejuisteplek.nl/>

²⁴ <https://www.health-holland.com/about-us>

²⁵ Voortgangsbrief Nationale Dementiestrategie 2021 – 2030, VWS

andere EU landen wordt gekeken naar internationale projecten als Meetingdem en op het gebied van technologie naar Dementie Distinct.

3. Inhoud van het programma

3.1 Uitgangspunten

Voor de verdere uitwerking van het programma in subsidieoproepen en activiteiten is een aantal uitgangspunten geformuleerd. Deze worden in alle uitwerkingen van dit programma meegenomen.

Voortbouwen op resultaten

Het programma bouwt voort op de ervaringen en resultaten van het ZonMw programma *Versterking aanbod dagactiviteiten voor mensen met dementie* in 2022, inclusief de evaluatie van de projecten, de Inspiratiewijzer en op de expertise en ervaringen van partijen als Alzheimer Nederland, VNG, Dementie Netwerk Nederland, Movisie en VWS.

Rekening houden met verschillende fasen van ontwikkeling

Het programma houdt rekening met de verschillende fasen waarin gemeenten verkeren. Het ontwikkelt ondersteuningsmogelijkheden voor gemeenten die nog betekenisvolle dagactiviteiten gaan realiseren en voor gemeenten die al een aanbod hebben en dit beter willen laten aansluiten op de wensen en behoeften voor mensen met dementie.

Algemene en maatwerk voorzieningen

Het gaat primair om algemene voorzieningen die vrij en laagdrempelig beschikbaar zijn. Daarnaast is er aandacht voor maatwerkvoorzieningen.

Lerende aanpak

Het programma volgt in al haar uitwerkingen een lerende, meebewegende aanpak. Geleerde lessen, inzichten en resultaten worden waar mogelijk betrokken in de vervolgstappen. Denk aan de inhoud van een subsidieoproep voor een volgende ronde, de vormgeving van een kennissynthese of de opdracht voor en inrichting van actiegericht onderzoek. Zie verder paragraaf 4.6.

Innovatie en vraaggerichtheid

Het programma stimuleert innovatie en vraaggericht werken. Aanbevelingen van onder andere Movisie en Alzheimer Nederland bieden hiervoor een inspiratie en/of aanknopingspunten.

Deze innovatie richt zich o.a. op:

- De aard en inhoud van de aangeboden dagactiviteiten.
- De wijze waarop de activiteiten aangeboden worden.
- De plek waar dagactiviteiten aangeboden worden.
- De communicatie over de dagactiviteiten.
- De aansluiting op wat de deelnemers zelf als betekenisvol ervaren.
- Verbreding van de doelgroep, bijvoorbeeld meer ruimte voor diversiteit of toegankelijk voor mensen zonder dementie of juist met versmalling van de doelgroep, bijvoorbeeld voor mensen met beginfase van dementie, hoger opgeleiden of mensen met een migratieachtergrond.
- Oplossingen voor geconstateerde belemmeringen of behoeften zoals vervoer naar de activiteiten of openingstijden.

Vernieuwing kan ook gezocht worden in de betrokkenheid of rol van professionals zoals een casemanager dementie, van naasten of mantelzorgers, vrijwilligers of van nieuwe samenwerkingspartners.

Effecten meten

Voor de meting van de effecten van de versterkte inzet op dagactiviteiten voor thuiswonende mensen met dementie gaat het programma verkennen of en hoeverre gebruik gemaakt kan worden van bestaande monitors of data, zoals de Dementiemonitor van Alzheimer Nederland en Wmo-gebruik, eventueel aangevuld met verdiepend onderzoek. De meting geeft (bij voorkeur jaarlijks) inzicht in de mate waarin het programma bijdraagt aan de doelstelling uit de Nationale Dementiestrategie: in 2030 heeft 80% van de thuiswonende mensen met dementie toegang tot een passend aanbod dat aansluit bij hun wensen en behoeften.²⁶

²⁶ Voortgangsbrief Nationale Dementiestrategie 2021 – 2030, VWS

3.2 Missie, doelstellingen, beoogd resultaat

Missie

De missie van het programma voor 2023 t/m 2025 is: bijdragen aan versterking van het aanbod van betekenisvolle dagactiviteiten voor thuiswonende mensen met dementie.

Onder versterking wordt verstaan: het realiseren van een aanbod van betekenisvolle dagactiviteiten dat aansluit op de behoefte van mensen met dementie en hun mantelzorgers en daarmee het vergroten van het gebruik van dit aanbod.

Doelstellingen

Het programma heeft drie doelstellingen:

1. Bijdragen aan het versterken van lokaal aanbod van betekenisvolle dagactiviteiten door het financieren van projecten. Projecten dragen bij aan realisatie van aanbod in meer gemeenten, het vergroten van het gebruik van het bestaand aanbod en het verbeteren en innoveren van lokaal aanbod. Daarbij ligt de focus op het inventariseren van de behoeften van mensen met dementie en het aanbod daarop verbeteren.
2. Opzetten van een traject voor kennisontwikkeling, -deling en monitoring. Hiervoor worden projecten d.m.v. actiegericht onderzoek begeleid bij het versterken van het lokale aanbod. Tegelijkertijd worden kennis, ervaringen, lessen, succesfactoren en knelpunten opgehaald, gebundeld en teruggegeven.
3. Brede kennisdeling door het delen van ervaring en kennis breder dan de gefinancierde projecten.

Resultaten

Het programma beoogt de volgende resultaten te bereiken:

- Een toename van 30 tot 60 gemeenten met betekenisvolle dagactiviteiten voor thuiswonende mensen met dementie.
Dit aantal is gebaseerd op het aantal projecten dat kan worden toegekend. De doorontwikkelaars hebben al een bestaand aanbod waardoor de toename van het aantal mogelijk beperkt is.
- Een toename van de bekendheid bij mensen met dementie en hun naasten en toename van het gebruik van betekenisvolle dagactiviteiten door mensen met dementie.
- Een toename van betekenisvolle dagactiviteiten door de vraag en behoeften meer centraal te zetten bij de realisatie van het aanbod.
- Kennis en praktische handvatten voor mensen met dementie, mantelzorgers, gemeenten en professionals met een geactualiseerde Inspiratiewijzer 'dagactiviteiten voor mensen met dementie' en andere producten.
- Op landelijk en lokaal niveau inzicht in gebruik en in borging van het aanbod aan betekenisvolle dagactiviteiten voor thuiswonende mensen met dementie.

3.3 Doelgroepen

De doelgroepen van dit programma zijn mensen met dementie en mantelzorgers, (samenwerkende) gemeenten en organisaties die dagactiviteiten voor thuiswonende mensen met dementie aanbieden, maar ook dementienetwerken en casemanagers. Zie paragraaf 2.3. In de uitvoering van het programma wordt gelet op de spreiding van betrokken gemeenten en organisaties.

De activiteiten die aanvragers ontwikkelen zijn gericht op (potentiële) bezoekers van ontmoetingscentra en dagactiviteiten, thuiswonende mensen met dementie en hun mantelzorgers en naasten. Hierbij dient oog te zijn voor de diversiteit binnen de doelgroep van mensen met dementie, denk aan gender, stadium van dementie, leeftijd, sociaal economische status, etniciteit.

In dit programma kan subsidie primair worden aangevraagd door gemeenten, eventueel in samenwerking met lokale zorg en ondersteuningsorganisaties.

Dit programma stimuleert de samenwerking met derden zoals ouderen- en cultuurfondsen, kunstenaars, koks, musici, verenigingen en geloofsgemeenschappen teneinde het aanbod te innoveren zodat dit beter past bij de diversiteit in behoefte van de mensen met dementie. In sommige subsidieoproepen wordt opgenomen dat samenwerking met derden en betrokkenheid van mensen met dementie en hun naasten een pré of vereiste is.

3.4 Programmaliijnen

Het programma heeft drie programmaliijnen:

Programmaliijn 1	Lokale en regionale projecten dagactiviteiten
Programmaliijn 2	Kennisonwikkeling, -deling en monitoring
Programmaliijn 3	Brede kennisdeling

Programmaliijn 1 Lokale en regionale projecten dagactiviteiten

Er worden twee fasen met daarbij behorende potentiële subsidieaanvragers onderscheiden: startfase met 'starter' en doorontwikkefase met 'doorontwikkelaar'. In welke fase de subsidieaanvrager past hangt af van de bouwstenen die later in dit hoofdstuk zijn toegelicht. Starters en doorontwikkelaars krijgen elk een eigen, open subsidieronde. De ervaringen met de subsidieronde van 2021 worden verwerkt in de subsidieoproep.

Gemeenten en aanbieders van dagactiviteiten kunnen samen een subsidieaanvraag indienen, ongeacht of zij starter of doorontwikkelaar zijn. In de aanvraag wordt duidelijk gemaakt op welke wijze gemeente(n) en de aanbieder(s) samenwerken. Indien de aanvrager zichzelf schaart in de groep van doorontwikkelaar dient daarvoor onderbouwing aangeleverd te worden.

Betrokken partijen in de projectgroep zijn in elk geval: ervaringsdeskundigen op het gebied van dementie (bijvoorbeeld ouderenorganisaties of via Alzheimer Nederland), gemeente(n) en aanbieder(s) van dagactiviteiten. Projectleiders participeren verplicht in bijeenkomsten waarin kennis en ervaringen gedeeld worden, in het actie gerichte onderzoek en in de verkenning ten behoeve van de ontwikkeling en afname van de monitor.

Subsidieronde starters

Gemeenten die nog geen regiobeeld en behoefteanalyse (bouwsteen 1) en plan van aanpak met samenwerkingsafspraken (bouwsteen 2) hebben opgesteld worden in een open subsidieronde uitgenodigd een aanvraag in te dienen. Zie het kader voor een toelichting op de bouwstenen. Er worden vanuit het programma extra inspanningen gedaan om deze gemeenten te attenderen op de subsidieoproep en hen te motiveren een aanvraag in te dienen. Denk aan de organisatie van informatiebijeenkomsten en/of verwijzing naar goede praktijkvoorbeelden. Waar mogelijk wordt hiervoor samengewerkt met betrokken organisaties zoals Alzheimer Nederland en de VNG. Naar verwachting is de projectduur is 12 maanden en per project is maximaal €100.000 beschikbaar.

Subsidieronde doorontwikkelaars

Gemeenten die inmiddels een regiobeeld en behoefteanalyse en een plan van aanpak hebben (al dan niet met subsidie uit het eerdere programma) worden in een open subsidieronde uitgenodigd een aanvraag in te dienen voor het innoveren en/of doorontwikkelen van het aanbod en voor activiteiten gericht op borging en implementatie van de dagactiviteiten (bouwsteen 3). Zie kader voor toelichting op de bouwstenen. De nu ingeschatte looptijd van deze projecten is 12 – 18 maanden en het ingeschatte budget per project is maximaal €125.000.

Algemene toelichting bouwstenen

In de subsidieoproep Aanbod dagactiviteiten voor mensen met dementie d.d. 6 december 2021 is een aantal bouwstenen geformuleerd. Voor dit vervolprogramma hebben we bouwsteen 1 Regiobeeld en bouwsteen 2 Behoefteanalyse samengevoegd. Daarnaast hebben we de bouwstenen Implementatie en Borging toegevoegd. De bouwstenen worden aangepast op basis van voortschrijdend inzicht.

Bouwsteen 1 Regiobeeld, behoefteanalyse en gezamenlijke visie

Om ervoor te zorgen dat aanbod aansluit op de behoeften die mensen hebben is het essentieel om een beeld te hebben van de sociale en gezondheidssituatie in de regio en de wensen en behoeften.

In een regiobeeld worden data over de sociale en gezondheidssituatie in de regio verzameld, naast voorspellingen over ontwikkelingen in de komende jaren. Een regiobeeld geeft inzicht in de huidige en toekomstige zorg- en ondersteuningsbehoefte.²⁷ Er zijn diverse bestaande regiobeelden beschikbaar die gebruikt kunnen worden om een regiobeeld te vormen. Hiervoor kan de website regiobeeld.nl geraadpleegd worden en de regiobeelden van zorgkantoren benut worden. Ook Alzheimer Nederland stelt data beschikbaar die gebruikt kunnen worden voor het maken van een regiobeeld.

Daarnaast dienen de wensen en behoeften van thuiswonende mensen met dementie en hun mantelzorgers op lokaal niveau voor betekenisvolle dagactiviteiten worden geïnventariseerd. Hoe dit het beste gedaan kan worden zal worden uitgewerkt op basis van de ervaringen van het ZonMw onderzoeksprogramma 2021-2030 en stakeholders als Alzheimer Nederland, VNG, Dementie Netwerk Nederland.

²⁷ <https://www.regiobeeld.nl>

Met behulp van de cijfermatige onderbouwing van het regiobeeld en de behoefteanalyse wordt inzichtelijk gemaakt wat eventuele leemtes zijn in het bestaande aanbod en wat prioriteiten zijn voor de ontwikkeling van betekenisvolle dagactiviteiten. Het regiobeeld en de behoefteanalyse vormen de basis van een gezamenlijke visie voor het versterken van het aanbod van betekenisvolle dagactiviteiten voor mensen met dementie. De gezamenlijke visie beschrijft de gewenste stappen en gezamenlijke ambitie om te komen tot betekenisvolle dagactiviteiten.

Bouwsteen 2 Plan van aanpak

Hierin geven gemeenten met hun partners gezamenlijk richting aan noodzakelijke acties en het stellen van lokale prioriteiten. Om te komen tot een samenhangend aanbod van betekenisvolle dagactiviteiten dat vraaggericht, toegankelijk en toekomstbestendig is. En waarin elke betrokken partij (zoals de gemeente, een zorgaanbieder, en/of particuliere initiatieven en mensen met dementie en naasten) vanuit zijn eigen verantwoordelijkheid afspraken maakt over de organisatie van een samenhangend aanbod van betekenisvolle dagactiviteiten.

Bouwsteen 3 Implementatie en borging

Nadat het plan van aanpak is opgesteld wordt dit uitgevoerd. Denk aan opvolging en uitvoering van de in het plan van aanpak gemaakte afspraken, het trainen of begeleiden van medewerkers of teams, het oplossen van geconstateerde belemmeringen of knelpunten, verbeteringen doorvoeren, het zorgen voor praktisch samenwerken met partners op lokaal niveau zoals huisartsen, mantelzorgers of thuiszorgorganisaties (denk aan verwijzen, motiveren van thuiswonende ouderen met dementie, afstemmen met mantelzorgers, regelen van vervoer). Ook activiteiten gericht op beleidsontwikkeling van de gemeente of van de aanbieder van dagactiviteiten vallen onder deze bouwsteen. Denk aan participeren in een adviesgroep, de Wmo raad, in planontwikkeling, inkoopvoorwaarden c.q. programma van eisen van de gemeente of productontwikkeling van een aanbieder.

Innovatieprijs

Om vernieuwing te stimuleren wordt er een innovatieprijs ingesteld. Deze staat open voor gemeenten of aanbieders van dagactiviteiten en hun samenwerkingspartners. Naast de prijsvraag zelf wordt er een ondersteuningstraject worden ontwikkeld voor gemeenten, aanbieders van dagactiviteiten en innovatoren van dagactiviteiten voor mensen met dementie. In 2024 zullen hierin diverse workshops worden aangeboden voor het innoveren en de doorontwikkeling van dagactiviteiten. Het traject wordt afgerond met de prijsuitreiking.

Programmaliijn 2 Kennisontwikkeling, -deling en monitoring

De programmaliijn Kennisontwikkeling en monitoring bestaat uit drie onderdelen:

- Begeleiden van de projecten met actiegericht onderzoek waarbij kennis wordt ontwikkeld en opgehaald.
- Het organiseren van kennisuitwisseling en het delen van ervaringen tussen gehonoreerde projecten.
- Het monitoren van de effecten van de versterkte inzet op betekenisvolle dagactiviteiten voor thuiswonende ouderen met dementie.

Deze onderdelen worden door een of meerdere partijen uitgevoerd. Dit kan bijvoorbeeld een kennisinstelling, een hogeschool, universiteit of onderzoeksbureau zijn. De toekenning van de taken zal met opdracht(en) of subsidie(s) worden uitgezet. Het ligt voor de hand dat onderdeel 1 en 2 gezamenlijk worden uitgevoerd door een partij, omdat er veel overlap zit in de activiteiten. Indien meerdere partijen een onderdeel uitvoeren zal er nauwe afstemming plaatsvinden tussen de verschillende opdrachtnemers/projecten.

Begeleiding en kennis ontwikkeling met actiegericht onderzoek

De begeleiding met actiegericht onderzoek levert inzicht op in randvoorwaarden, bevorderende en belemmerende factoren voor het versterken van het aanbod van betekenisvolle dagactiviteiten voor thuiswonende mensen met dementie en genereert handvatten voor de praktijk voor verbetering of aanpassingen.

Actieonderzoek is een benadering van onderzoek en kent geen in beton gegoten methode. Centraal in actiegericht onderzoek staan het faciliteren van verandering, het gezamenlijk leren en reflecteren en daarmee kennisontwikkeling. Hierbij is er altijd aandacht voor de specifieke context waarin het onderzoek zich afspeelt, en worden alle betrokken partijen en doelgroepen actief betrokken. Actiegericht onderzoek is een cyclisch en reflexief proces (plan-do-check-act) om gezamenlijk te leren wat werkt in welke context. Voorbeelden van methoden zijn dan ook storytelling, groeps gesprekken,

workshops en brainstormsessies.²⁸ Actiegericht onderzoek leent zich goed voor het faciliteren van de implementatieprojecten door het implementeren van veranderingen, het evalueren daarvan en het bijstellen. Dit geeft ook inzicht in wat werkt en waarom. Te denken valt ook aan het in kaart brengen van succesfactoren en knelpunten, en hoe hiermee om te gaan.

Daarnaast voorziet deze wijze van onderzoek de projecten van relevante informatie en benodigde handvatten om op een actielerende wijze aan de slag te gaan. De manier van werken draagt bij aan de borging van resultaten doordat deze direct in de praktijk gebracht worden. Ook wordt deze werkwijze verankerd in de organisaties doordat zij zelf actief deelnemen aan het actieleren.

De opdrachtnemer zal ook gevraagd worden om bestaande kennis en ervaringen te bundelen en te kijken hoe deze het beste beschikbaar gesteld kunnen worden aan potentiële projecten. Zo zouden er bijvoorbeeld masterclasses of workshops georganiseerd kunnen worden tijdens de openstellingsfase van de subsidieoproep. Hierbij zal ook een rol voor reeds bestaande partijen als Movisie en Alzheimer Nederland verkend worden, zodat zij hun kennis en ervaringen kunnen delen met de projecten.

Het organiseren van kennisuitwisseling en het delen van ervaringen

De opdrachtnemer zal op basis van actiegericht onderzoek kennis en ervaringen ophalen, bundelen, ontwikkelen en delen vanuit en met de projecten. Daarnaast zullen er bijvoorbeeld workshops of bijeenkomsten worden georganiseerd om de uitwisseling van kennis en ervaring te faciliteren. Door de projecten met elkaar in contact te brengen en door van elkaar te leren ontstaat er een lerend netwerk. Voor de nadere uitwerking zal worden verkend of hiervoor kan worden aangesloten bij andere bijeenkomsten van bijvoorbeeld Dementie Netwerk Nederland en/of andere partijen.

Monitoring van de effecten

Dit onderdeel levert landelijk en lokaal niveau informatie op. Onder andere over hoe mensen met dementie en hun naasten het aanbod van dagactiviteiten ervaren, hoeveel mensen er gebruik van maken en wat het betekent voor de werkbelasting en geleverde uren ondersteuning. Voor dit onderdeel wordt verkend of gebruik gemaakt kan worden van bestaande monitors en data. Dit kan eventueel aangevuld worden met verdiepend onderzoek. De opdrachtverlening/subsidieverstrekking voorziet in het borgen van onafhankelijke monitoring. De verkenning zal in het eerste kwartaal van 2023 plaatsvinden.

Daarnaast wordt bij de start van het programma verkend of een Social Return on Investment (SROI) kan worden uitgevoerd. SROI is een methode om een maatschappelijke kosten-batenanalyse te maken, niet alleen in geld uitgedrukt maar ook in maatschappelijke impact. De uitkomsten van een SROI kunnen helpen bij het voeren van gesprekken met diverse stakeholders en kan bijdragen aan het borgen van het aanbod.²⁹

Programmaliijn 3 Brede kennisdeling

Deze programmalijn omvat een aantal activiteiten en inspanningen gericht op het breed delen van kennis, ervaringen en handvatten. De producten uit programmalijn 2, onder andere vanuit het actiegericht onderzoek en de monitoring, zullen geschikt gemaakt worden om te delen onder een breder publiek dan gehonoreerde projecten. Denk bijvoorbeeld aan een (geactualiseerde) Inspiratiewijzer voor geïnteresseerde gemeenten, aanbieders van dagactiviteiten, ouderenorganisaties, betrokkenen bij de zorg en ondersteuning aan mensen met dementie, mantelzorgers en vrijwilligers. De activiteiten worden in afstemming met betrokken organisaties opgezet. Dit zijn bijvoorbeeld VNG, Alzheimer Nederland, Movisie, en aanbieders van dagactiviteiten zoals welzijnsorganisaties. Denk aan bijeenkomsten, Webinars, workshops, conferentie. Zie verder paragraaf 3.5 Communicatie en implementatie.

3.5 Communicatie en implementatie

Communicatie over de projecten, de activiteiten en resultaten is met het oog op uitbreiding van het aantal gemeenten dat het aanbod versterkt essentieel. Er wordt een communicatieplan opgesteld met daarin in elk geval onderstaande uitgangspunten:

- Het programma levert één of meer producten op gericht op gemeenten, aanbieders van dagactiviteiten, ouderenorganisaties en betrokkenen bij de zorg en ondersteuning aan

²⁸ ZonMw. *Actieonderzoek voor lokale netwerken in de ouderenzorg*. Geraadpleegd op 8 november, van <https://publicaties.zonmw.nl/actieonderzoek-voor-lokale-netwerken-in-de-ouderenzorg/>

²⁹ <https://zorgvoorjump.nl/nl/maatschappelijke-businesscase-levert-meer-op-dan-een-kosten-batenplaatje>

mensen met dementie, mantelzorgers en vrijwilligers. Bijvoorbeeld een geactualiseerde inspiratiewijzer.

- Het programma ondersteunt projecten met informatie bij het opzetten van producten voor de doelgroep thuiswonende mensen met dementie en hun naasten.
- Bij de communicatieactiviteiten zal zoveel mogelijk worden aangesloten bij en gebruik gemaakt worden van bestaande communicatiekanalen.
- Er wordt voor de communicatie samengewerkt met betrokken partijen, waaronder in ieder geval Alzheimer Nederland, Movisie, VNG en ouderenorganisaties.
- In de subsidieaanvragen geven projectleiders aan hoe zij planmatig invulling geven aan communicatie- en implementatiedoelstellingen van hun project. ZonMw ondersteunt hierin ook met het kennisontwikkelingstraject. Het is de ambitie van het programma dat de resultaten worden vastgelegd, beheerd, ontsloten en overgedragen.
- Bij het verspreiden van resultaten van projecten laten we zoveel mogelijk de stem van de persoon met dementie en naasten horen.
- De kennis en producten die voortkomen uit dit programma moeten vindbaar en overdraagbaar zijn. Zo vindt de kennis die in dit programma wordt opgedaan een weg naar de praktijk van zorgvragers, mantelzorgers, professionals, zorgorganisaties, opleidingen, kennisorganisaties, gemeenten, verzekeraars en VWS.
- Conform de ZonMw-procedures is een communicatie- en implementatiebudget opgenomen in individuele projectaanvragen. In de subsidieaanvragen geven de aanvragers concreet aan welke gerichte verspreidings- en implementatieactiviteiten worden ondernomen.
- Voor programmalijn 2 zullen diverse workshops en bijeenkomsten worden georganiseerd in samenwerking met de uitvoerders van het actiegerichte onderzoek.

4. Management en organisatie

4.1 Programmacommissie

Voor de uitvoering van het programma breidt het bestuur van ZonMw de bestaande, onafhankelijke commissie ADMD uit met specifieke expertise. De leden moeten gezamenlijk kennis en ervaring hebben van praktijk van zorg en ondersteuning aan ouderen en mensen met dementie en onderzoek. Verder moet het perspectief van thuiswonende mensen met dementie en aandacht voor diversiteit voldoende gewaarborgd zijn. Waarnemers van het ministerie van VWS worden uitgenodigd voor de vergaderingen van de commissie.

De programmacommissie adviseert ZonMw over de hoofdlijnen van het programma, het opstellen van de subsidieoproepen, het kennisontwikkelings- en begeleidingstraject, de honorering van subsidieaanvragen en de monitoring van de projectvoortgang. De leden functioneren op persoonlijke titel. Bij de samenstelling wordt rekening gehouden met de Code omgang met persoonlijke belangen (ZonMw, juli 2019).³⁰

Het cluster Ouderen ondersteunt de commissie. Afstemming vindt plaats met de andere programma's in dit cluster en relevante andere clusters die aandacht hebben voor mensen met dementie. Door de raakvlakken met het programma Reablement, dat een gelijke looptijd en planning heeft als dit programma, zal één commissie voor beide programma's worden ingesteld.

4.2 Afstemming ZonMw - VWS

ZonMw overlegt met regelmaat met de waarnemers van VWS over de voortgang van het programma en relevante ontwikkelingen. ZonMw rapporteert schriftelijk in het voortgangs- en jaarverslag. Een tot twee keer per jaar zal ZonMw voor VWS een presentatie verzorgen over resultaten van projecten, voortgang van het programma en verworven inzichten.

4.3 Afstemming met stakeholders en veldpartijen

ZonMw stemt voor de verder uitwerking van het programma regelmatig af over de inrichting van subsidieoproepen en andere activiteiten. Hiervoor zal regelmatig worden afgestemd met o.a. Alzheimer Nederland, VNG, Dementie Netwerk Nederland, Movisie. Ook kan worden gedacht aan partijen als Sociaal Werk Nederland.

Aanvullend is met Alzheimer Nederland gesproken over een intensievere samenwerking. Zij worden als waarnemer gevraagd bij commissievergaderingen.

4.4 Subsidieoproepen en beoordeling

Voor dit programma maakt ZonMw gebruik van de standaardprocedures van ZonMw voor het indienen en beoordelen van projectvoorstellen (te vinden op www.zonmw.nl). Daarnaast worden in de subsidieoproep voorwaarden en criteria benoemd. De tekst van de subsidieoproep is leidend. Verkend wordt of in de beoordelingsprocedure plaats is voor beoordeling door ervaringsdeskundigen. Hierin wordt voortgebouwd op de ervaringen van andere ZonMw programma's.

4.5 Staatssteun

Het staatsteun recht is bij de subsidierondes binnen dit programma niet van toepassing. Bij het inrichten van de subsidierondes wordt rekening gehouden met het streven van de Europese Unie naar 'minder en beter gerichte staatssteun' door per ronde een staatssteunanalyse te doen. Hiermee wordt gecontroleerd op het risico op verlening van ongeoorloofde staatssteun. Er wordt geen subsidie verstrekt als dit leidt of kan leiden tot het verlenen van ongeoorloofde staatssteun. De staatssteunregels zijn neergelegd in de artikelen 107, 108 en 109 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie.³¹

Van de vijf cumulatieve staatssteuncriteria (staatsmiddelen, selectieve regeling, aan een onderneming, economische voordeel en beïnvloeding handelsverkeer) waaraan moet worden voldaan wil er sprake zijn van staatssteun neemt de Europese Commissie vrij snel aan dat er voldaan is aan de laatste voorwaarde; de maatregel vervalst de mededinging (in potentie) en (dreigt te) leiden tot een ongunstige beïnvloeding van het handelsverkeer in de EU. In principe is hierbij het uitgangspunt dat

³⁰ ZonMw. *Integriteit, belangenverstrengeling/ omgang met persoonlijke belangen*. Geraadpleegd op 8 november.

³¹ Europa Decentraal. *Staatssteun*. Geraadpleegd op 8 november, van <https://europadecentraal.nl/onderwerp/staatssteun/>

indien een voordeel aan een onderneming wordt verleend, die actief is op een markt die openstaat voor concurrentie, dit voldoende is om aan te nemen dat de steunmaatregel een grensoverschrijdend effect kan hebben. De laatste jaren is de Europese Commissie iets soepeler geworden v.w.b. zorg en staatssteun → *het effect mag niet meer dan een marginaal effect hebben*. Hierbij noemt de Europese Commissie elementen als: het moet gaan om standaard zorgdiensten (geen specialistische zorg bijv. waar men speciaal voor komt uit andere gebieden) die gericht is op de lokale bevolking. Ook moet het uit het oogpunt van het verkrijgen van vergoeding van de zorgkosten het (administratief) makkelijker zijn om zorg in de eigen lidstaat te ontvangen. Een ander punt is dat de steun geen obstakels moet creëren voor de vestiging van andere ondernemingen die vergelijkbare diensten willen aanbieden.

Voor dit programma is er enkel sprake van een lokaal belang, waardoor niet aan het vijfde criterium wordt voldaan (derhalve is er dan ook geen sprake van staatssteun). De organisaties die aanspraak kunnen maken op subsidie moeten activiteiten uitvoeren met de subsidie die ten behoeve van de lokale situatie en de mensen met dementie en hun mantelzorgers in dat werkgebied zijn. Het gaat om het versterken van het aanbod aan dagactiviteiten (geen gespecialiseerde zorg), gericht op mensen met dementie in de gemeente/ lokale omgeving (althans niet gericht op patiënten uit andere lidstaten – het gaat om Nederlandse zorg- en ondersteuningsgebruikers in het kader van de zorgverzekering en/of Wmo en niet over burgers over de grenzen heen). De kans dat niet-Nederlanders worden betrokken in het aanbod van betekenisvolle dagactiviteiten voor mensen met dementie zijn dan ook nihil. De projectgroep bestaat enkel uit organisaties die meewerken aan het aanbod in de lokale context.

Gelet op bovenstaande wordt er niet voldaan aan alle criteria van artikel 107, lid 1 VWEU en is het staatssteunrecht derhalve niet van toepassing.

Tevens houden de activiteiten die met de subsidie gefinancierd worden (nauw) verband met de uitvoering van wettelijke taken. Als in dit programma de gemeente de subsidieaanvrager is, zal bij subsidiëring geen sprake zijn van staatssteun omdat het organiseren van dagactiviteiten een wettelijke taak is van gemeenten volgens artikel 2.1.2. in de Wet Maatschappelijke ondersteuning (Wmo 2015).

Voor de innovatie ronde en prijsvraag wordt een nadere staatssteunanalyse uitgevoerd omdat hier mogelijk partijen aan kunnen bijdragen die buiten de regio vallen. Indien dit het geval is zal subsidie worden verstrekt onder de de-minimisverordening.

NB. bij inkoop en inhuur (aanbesteding) worden ARVODI, de inkoopregeling van ZonMw gevolgd en de Europese aanbestedingsregels gevolgd.

4.6 Monitoring en verslaglegging

Alle projecten worden door het ZonMw bureau gemonitord en participeren in het actiegericht onderzoek (programmaliijn 2). Deelname aan dit traject en de activiteiten ten behoeve van kennisdeling is verplicht.

Substantiële wijzigingen in het projectplan, inhoudelijk of wat betreft de begroting, dienen van tevoren aan het bureau te worden voorgelegd en goedgekeurd.

Elk project sluit af met een verslag, de inhoud hiervan wordt afgestemd op de ervaringen en activiteiten van de begeleiding met het actiegericht onderzoek.

Van de resultaten van de begeleiding met het actiegericht onderzoek wordt een verslag over alle projecten gezamenlijk opgesteld. Tot slot wordt een rapportage opgeleverd over de monitoring van de effecten van de inzet op het versterken van het aanbod.

4.7 Evaluatie van het programma

Dit programma ontwikkelt een vorm voor evaluatie en reflectie waarin leren en meebewegen centraal staan; een vorm die meer oog heeft voor de context en waar een meer participatieve aanpak vooropstaat. Geleerde lessen, opgedane inzichten en zo mogelijk tussenresultaten uit de verschillende programmaliijnen worden in elke nieuwe fase van het programma meegenomen.

5. Begroting en planning

5.1 Begroting

Het totale budget voor de voorbereiding en de uitvoering van het programma vanuit VWS is € 9.000.000. Er zijn geen andere (beoogde) financiers voor dit programma.

Het merendeel van het budget is bestemd voor de projecten. Voorlopig is er voor de starters € 100.000 per project beschikbaar met een maximale looptijd van 12 maanden. Voor de doorontwikkelaars is er voorlopig €125.000 per project beschikbaar met een maximale looptijd van 18 maanden. Voor de innovatie ronde is €100.000 beschikbaar.

Daarnaast zijn er posten gereserveerd voor de programmacommissie en algemene kosten. ZonMw programmakosten maken onderdeel uit van het programmabudget.

Een gedetailleerde begroting met verplichtingen, liquiditeiten en bevoorschotting is beschikbaar voor de opdrachtgever.

De looptijd van het programma is van 2023 t/m 2025.

Budgetverdeling	
Programmaonderdeel	
Programmalijn 1 Lokale en regionale projecten dagactiviteiten	€6.575.000
Programmalijn 2 Kennisontwikkeling, -deling en monitoring	€420.000
Programmalijn 3 Brede kennisdeling	€400.000
Communicatie en implementatie	€80.000
Commissiekosten en algemene kosten	€ 75.482
Programmakosten	€1.449.518
Totaal	€ 9.000.000

5.2 Planning

In het eerste half jaar van 2023 wordt de eerste subsidieoproep van programmalijn 1 gepubliceerd. Dit is de ronde voor de doorontwikkelaars. Deze projecten kunnen begin 2024 starten.

In het najaar 2023 wordt ook een tweede ronde, voor de starters, geopend. Deze projecten starten in het voorjaar van 2024. In 2024 zal ook de innovatieprijs worden gestart.

In de eerste helft van 2023 zal ook een subsidieoproep of opdracht worden uitgezet voor het begeleidingstraject van programmalijn 2. De eindresultaten hiervan worden verwacht kort na afronding van alle projecten, eind 2025. Tussentijds worden hier ook resultaten uit verwacht. Deze resultaten zullen tussentijds en aan het einde breed verspreid worden, met aandacht voor de verschillende doelgroepen. Dit is onderdeel van programmalijn 3.

2023	<ul style="list-style-type: none"> • Q2: Subsidieoproep ronde 1 doorontwikkelaars (programmalijn 1) • Q2: Uitzetten opdracht of subsidie (programmalijn 2) • Q4: Subsidieoproep ronde 1 starters (programmalijn 1)
2024	<ul style="list-style-type: none"> • Q1: Start projecten doorontwikkelaars (programmalijn 1) • Q2-3: Start projecten doorontwikkelaars (programmalijn 1) • Doorlopend tussentijdse resultaten van opdracht (programmalijn 2) • Delen van resultaten (programmalijn 3) • Innovatieronde
2025	<ul style="list-style-type: none"> • Doorlopend: delen van resultaten (programmalijn 3) • Q2: afronding projecten (programmalijn 1) • Q4: resultaten van opdracht (programmalijn 2)